

De schoolmeesters van IJlst in de loop der tijden.

Inleiding

In juni 1543 werd mr. Jan Reynersz. schoolmeester te IJlst, door het Hof van Friesland beboet met 30 caroliguldens, wegens bij hem gevonden boeken "contrarie de placcaten".^a

In 1564 opende de jezuïet pater Anske Bokkes Bruynsma een latijnse school in de gebouwen van het Karmelietenklooster te Woudsend. Deze school werd in 1565 overgebracht naar IJlst.^b Pater Bruynsma werd echter in 1569 teruggeroepen naar België.

In dec. 1592 en aug. 1593 was Jan Paulus schoolmeester in IJlst en ontving jaarlijks 25 c.g. als gage.^c Begin 1597 werd hij "franchise meester" in Franeker. In aug. 1598 was Loth. Magnus hier als schoolmeester en in sept. 1601 vervulde Wijkpe Atties deze functie.^d

1. School 1

In juni 1647 zijn te Sneek getrouwd: Anthoni Anthonius Calsbeek, schoolmeester en organist te IJlst, en Aaltie Douwes Broersma van Sneek. Hij kwam van Kampen en stond hier in 1659 nog, toen hij in febr. hertrouwde met Riemcke Egberts van Jeveren. Hij heette toen mr. Anthoni Anthonius à Calsbeeck van Campen, organist en schoolmeester te IJlst. Hij stond hier in 1671 nog, toen hij als liefhebber der "Mathematise Konsten" een "Oprecht IJlster almanak" verzorgde.^e In 1675 was hij hier nog.

-
- a Rentmeester Rekeningen, Criminele Sententies, boek II.
 - b H.W.F. Aukes, *Gedenkboek uitgegeven ter gelegenheid van het 600-jarig bestaan der Parochie van Sint Michael te Woudsend, 1337-1937* ([S.l.], 1937), p. 3² en 16.
 - c Ordonnantieboek.
 - d Ordonnantieboek.
 - e Bibliotheek Fries Genootschap.
 - f S. Cuperus, *Kerkelijk leven der hervormden in Friesland tijdens de Republiek* (Leeuwarden 1916-1920), dl. 2, p. 175.
 - g IJlst H 2, fol. 16°.

febr. 1721 met Grijtje Eeltjes Napjes van Sneek. Hij stond hier in 1731 nog; waarschijnlijk tot 1733 toen hij naar Roordahuizum vertrok. (Zijn broer Willem Muyselaar was in 1721 organist te Sneek.)

Op 10 febr. 1743 zijn getrouwd: Stephanus Theodorus van Loonsma, organist en schoolmeester te IJlst en medelid van de "Sociëteit der Muzicq" te Alkmaar, en Baukjen Pijtters Sterkenburg van Sneek. Hij was hier in elk geval reeds in 1741.^a Zijn vrouw is gestorven op 13 dec. 1754, oud 37 jaar en 16 dagen. Hij stond hier tot 1757.

In elk geval in aug. 1761, doch waarschijnlijk sedert ca. nov. 1758 was hier: Ebbing Olferts Kiestra, organist en schoolmeester. Hij was een broer van Sijmen O. Kiestra te Heeg. Zijn vrouw heette Janke Sjoerds. (In een latere akte is verklaard, dat dit Janke Pieters moet zijn.) Hij stond hier in 1785 nog. Zijn vrouw is gestorven op 5 juni 1787 te IJlst, oud 53 jaar. Hun dochter Wijke E. Kiestra, trouwde op 12 sept. 1790 te IJlst met Fokke Piers van Hommerts. Mr. Ebbing Olferts Kiestra stond hier tot zijn overlijden in 1796, op 65-jarige leeftijd.

Hij werd in 1797 opgevolgd door zijn zoon, benoemd door gerecht en kerkvoogden: Pieter Ebbings Kiestra. Het traktement was toen *f* 75, plus *f* 20 aan emolumenten. Zijn functie behelsde de taak van schoolmeester, organist, koster, klokluider, stoeloppasser, enz. Hij trouwde op 10 nov. 1799 te IJlst met Maartje Jansen van de Leeuw, van Hillegersberg. Hij was schoolmeester en organist en werd op 2 febr. 1803 door het departementaal schoolbestuur van de Eems geëxamineerd en voorwaardelijk geadmitteerd. Omstreeks 1 april 1803 vertrok hij naar St. Annaparochie. In 1803 werd Albert Yges van de tweede school, aan het hoofd van de eerste school overgeplaatst; hij was toen tevens organist. Het traktement bedroeg in 1804 *f* 250. Hij vertrok in 1807 naar Warns en werd toen opgevolgd door Jan Cloppenburg van Oosterwierum. Hij vertrok reeds op 12 nov. 1808 naar Stiens. In 1808 bestond het traktement uit *f*200, plus *f* 65 aan emolumenten, plus *f* 25 als organist, plus de schoolpenningen en een vrije woning. In 1808 kwam er een nieuwe school; aanbesteed op 1 febr. 1808 (het afbreken van de oude school en bouwen van de nieuwe school). In 1809 kwam Lolke Jans Lantinga, 2e ranger, van Wolvega. Het traktement bedroeg in 1810 *f* 490. Hij is hier overleden op 26 juli 1822, waarna de school provisioneel werd waargenomen door F. van der Meulen, 3e rang.

2. School 2

In 1653 is sprake van mr. Lukas, de oude schoolmeester. In nov. 1654 was Andries Rienks schoolmeester te IJlst; in 1657 was hij hier nog. In 1665 was Sijmen Douwes "bij-schoolmeester". In de jaren 1667-1669 was hier Johannes Guldenus als schoolmeester; hij was van Zwolle afkomstig. Hij een berucht "oefenaar".^b

In 1669 was Hendrik Frederiks Wilholl "bij-schoolmeester". Hij was in 1668 gekomen van

a A. Komter-Kuipers, *Muzyk yn Fryslân oant 1800* (Bolsward 1935), p. 77.
b Cuperus, *Kerkelijk leven*, dl. 2, p.166-167.

Woudsend. In 1671 vinden we Elconius Elcoma als schoolmeester. Hij was hier in 1673 nog en was omstreeks 1670 gekomen van Oosthem. In 1678 en in 1690 was Taeke Ybesz schoolmeester. Ook in juli 1692 was mr. Taeckle Ybis hier nog; toen ontving hij de schoolpenningen.^a

Omstreeks 1703 was Tamme Gerritsz schoolmeester te IJlst.^b Hij was een kleinzoon van ds. Tamme Gerrits te Joure.

In mei 1706 werd te IJlst het huwelijk geproclameerd van Sicke Doedes Atsma schooldienaar te IJlst, en Grietie Hijlkes Hartius van IJlst. Hij stond hier in 1707 nog, doch vertrok blijkbaar in dat jaar naar Balk. In 1710 was Goitsen Jarighs hier als schoolmeester.^c In 1712-1715 was hier mr. Pijter van der Steeg. (Hij kan ook chirurgijn geweest zijn.) In 1720 was Sietze Rienks Baetema hier als schoolmeester. Hij vertrok in 1722 naar Oostermeer. In nov./dec. 1726 was Carel Keverlingh,, schoolmeester en chirurgijn te IJlst.^d

In aug. 1734 was meester Ysbartus (of Ybe) Bruinsma schoolmeester en voorzanger te IJlst. In 1735 was hij hier nog. Hij was afkomstig van Dongjum; waarschijnlijk was hij hier in 1731 gekomen. Op 5 nov. 1737 zijn te Sneek getrouwd: mr. Pijter van Rijnbergen en Elina Pauwels Haarsma van Heerenveen.^e In sept. 1740 was mr. Pijter van Rijnbergen schoolmeester en "voorsanger der stede IJlst". Hij was hier in 1749 nog. Op 3 juli 1759 was Pijter Pijters Rijnbergen, voorheen schoolmeester te IJlst, 45 jaar oud en "molencherger" te Sexbierum, thans gevangen.^f

In 1757 was hier Gerrit Jochums Reitsma als schoolmeester; in 1765 was hij hier nog. Op 18 nov. 1773 was Claas Willems Ringnalda, schoolmeester te IJlst, getuige bij een testament.^g In juli 1797 was deze school vacant; in sept. was dat nog het geval. Het traktement was toen *f* 140.^h De tweede school werd omstreeks 1800 bediend door Albert Yges. Het blijkt niet wanneer hij hier gekomen is. Hij werd in 1803 overgeplaatst naar de eerste school. In 1803 kwam Alle Idzerds Lap, geboren omstreeks 1763. Zijn traktement bedroeg *f* 88. Hij ging in 1823 met pensioen, waarna deze school in 1824 met de eerste school werd gecombineerd.

a IJlst H 2, fol. 16°.

b Jacobus Engelsma, *Volglyst van predikanten, wie, waar, wanneer zedert de gelukkige Hervorminge onder de Classis van de Zevenwouden in dienst geweest zyn (...)* (Leeuwarden 1763), p. 120.

c H.J. Busé, "Voor en na de reformatie in IJlst", in: *De Vrije Fries* XXI (1913), pp. 45-70; p. 70.

d H.J. Busé, *De Vrije Fries*, p. 70; Haskerland K 8, fol. 202.

e Ger. Huwelijksgeboden Sneek I³, 26 okt. 1737.

f Crim. port. 168.

g EEE 11, fol. 22.

h *Leeuwarder Courant*.

3. Gecombineerde school

Na de combinatie van de beide scholen in 1824 kwam op 24 mei 1824 Aysa Hendriks Hemminga, 2e rang, van Offingawier. Het traktement aan de gecombineerde school bedroeg *f* 400 (*f* 175 van de stad en *f* 125 van het rijk), *f* 68 als koster en organist, plus de schoolpenningen (ca. 120 leerlingen. à *f* 2,20) en een vrije woning. De onderwijzer moest op zijn kosten ook de ondermeester onderhouden. A.H. Hemminga is hier in het najaar van 1826 overleden. Op 20 juni 1827 kwam Albertus Schuil, 2e ranger en onderwijzer te Blessum, geboren op 27 maart 1802 te Leeuwarden. Hij was op 13 juni 1827 in Menaldum getrouwd met Doedonea Lydia Rebecca Veth. In 1832 werd de school ingericht in de voormalige stadswaag, ingewijd op 18 juni 1832. (De oude school was aan het kerkhof.) In 1847 werd de stadsschool vergroot. A. Schuil overleed op 25 jan. 1849, bijna 47 jaar oud.

Op 1 okt. 1849 kwam Anne Tuinman Azn., hoofd van de Tussenschool te Franeker. Bij het salaris hoorde ook nog *f* 300 rijkssubsidie. Hij was gehuwd met Grietje M. Feenstra. Govert Kuiper was in 1864 als hulponderwijzer te IJlst. In 1865 vervulden Thewis Hofstra, geboren op 14 maart 1846, en Thijs Cornelis Ferwerda, eerder hulponderwijzer te Franeker, de functie van hulponderwijzer in IJlst. In 1878 kwam er een nieuwe school. Anne Tuinman stond hier tot 1884, toen hij opgevolgd werd door Cornelis Sweris. Deze ging in 1921 met pensioen en is op 9 jan. 1940 te IJlst overleden op 84-jarige leeftijd. In 1921 kwam T. Hoekstra hier als hoofd en op 2 juli 1924 E. Wouda, eerder onderwijzer te Sneek in 1917 en te Oude Pekela in 1922. De school werd in 1939 geheel verbouwd. E. Wouda ging op 1 mei 1953 met pensioen en werd omstreeks 15 sept. 1953 opgevolgd door U. Speerstra van Stavoren.

Bijzonder onderwijs

Op 22 mei 1865 werd te IJlst een school voor christelijk onderwijs opgericht, een hervormde school. Als eerste hoofd werd toen J. Poolman benoemd, die vóór 1873 werd opgevolgd door A. Oskamp. In 1875 werd E.J. Veendaal aangesteld als hoofd en in 1877 Th. Boslooper. In 1880 kwam L. Onvlee, die in 1889 opgevolgd werd door W.J. Vallentgoed. In 1908 werd H.W. Betz hoofd van deze school. Op 1 okt. 1909 werd hij opgevolgd door D. Hageman, onderwijzer te Leeuwarden. Hij ging op 1 juni 1937 met pensioen. In 1937 kwam T. Borsje, onderwijzer te Den Haag. In april 1941 vertrok hij naar Vlissingen en werd toen opgevolgd door J. Hof, onderwijzer te Zevenhuizen (Gr). Op 16 juni 1949 kwam R. Schraa, van Wons.

In 1914 kreeg IJlst een tweede bijzondere school: de gereformeerde school. Als eerste hoofd werd toen P. Fokkinga, van Lioessens, aangesteld. In 1920 ging hij naar de christelijke ULO in Dedemsvaart. In okt. 1940 ging hij met pensioen en in dec. 1942 is hij te Haren (Gr.) overleden. In 1920 werd J.W. Drayer, van Hijlaard, benoemd als zijn opvolger. Hij werd in 1922 hoofd van de christelijke ULO te Drachten. Op 16 aug. 1925 kwam P. van Dijk, onderwijzer te Minnertsga

(1911) en Uithuizen (1921). Hij was op 4 jan. 1891 te Bolsward geboren. In 1950 was hij hier nog als hoofd.

Te IJlst is een christelijk internaat of dag- en kostschool geweest onder leiding van J. IJsselman. Deze school was zowel voor lager onbewijs als voor MULO en is geopend op 22 mei 1865. In aug. 1868 was IJsselman hier nog als hoofd.

In 1824 werd een zogenaamde Vrouwenschool (bewaarschool) opgericht. Het traktement was f 75 plus de schoolpenningen (7½ ct. per week) en een vrije woning voor de schoolhouderes.

Bijlage

Journal van het mindergetal 1654.

Pointen bij de Heren vant mindergetal in de resp.^e Camers te rapporteren op den 24 Febrij. [Martij?] 1654.

<i>Oostergoo</i>		<i>nihil</i>
<i>Westergoo</i>	}	
<i>Zevenwolden</i>	}	<i>nihil</i>
<i>Steden</i>	}	

9.

De Magistraat der stad IJlst versoeken tot onderhout van haar organist ende schoelmeester Anthonis Calsbeeck met blintheijt van Godt Almachtig besocht en de daar door onbequaam tot sijn dienst een jaarlijxe subsidie nae t' exempel van andere steden vanden Landschappe genietende 100 Rijxd.: 200 ggl. ende meerder.